

Richard Sobotka

VALAŠSKÉ VÁNOCE

2003

© Richard Sobotka

© Ilustrace Bára Sobotková

© Ilustrace Anička Sobotková

Naráz se přihnál od polských rovin tam na severu studený povichr. Až kdesi od polárních krajů přiletěl a přinesl chut zimy. Kalupem oblékal všechny do kožíšků, beranic, palčáků a teplých papučí.

Povětrisko nezbedné česalo úbočí Radhoště a Černé hory, silným fukem vymetlo ze sedla Pinduly všecek prach, komíny pasekářských chalup rozezpívalo meluzínou jak pastýřské fujary, hospodyním fuklo dým i s přehršlí sazí mezi rendlíky, hrnce, kastrolky, posypalo tím čertovským cukrem už navářené, že po jídle všeckým huby tou černou masnotou svítily, raději svičku sfouknout a střípek zrcadla schovat aby neuhlédli, jací jsou z nich náraz šmuríni.

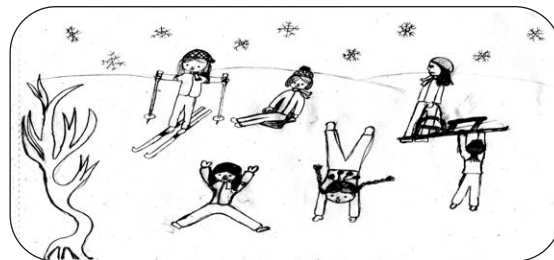
Také krápání do toho času nečasu přišlo, chvílemi kapky jak palec tlusté, pak třeba jenom taková mlžka na zrosení. A mráz. Pochtívačně zkoušel štípnout, kam jen to šlo.

Poblázněný vítr poslední listí ze stromů trhal, smýkal jím šustivě po cestách, zvedal ty poutničky pozdního podzimu po přehršlích do výšky, až jako hejnkno strnadů se tam třepetali, pak zase dolů, škarpy jimi zarovnával, zvlněnou vodu v potoce zdobil, roz-

hnáněl po brázdách zoraných polí i po zapomenutém strnisku, rozséval to listí mezi prokřehlé stonky staré trávy, rozmarně ztrácel mezi trny šípkových keřů na kamenitých mezích.

Hospodář obhlížel oblohu, plnou mračných krucanců. Spěšně přivíral vrata stodoly, dvířka přístodolku a chlévců, aby to tlučení, jako když bije Turek, co za starých časů táhl mordovat, loupit a pálit, aby to neklidné harašení nevylekalo kravičky ve chlévě, staříčka na peci a nedávno narozenou cérenku v kolébači.

Děcka kalupem domů z pasínku, kde měly hlídat kozu a ovečky, aby jim mlsné huby nevešly do sousedovy rolky na zapomenuté

kvaky a řepu. Dobytek raději domů sám přiskákal, skrýt hlavu před tou nepohodou do útulných chlévců. Pasáčky bosé nohy až chladem ozíbal, že od bolesti a zimného štípání skuíkali. Nepomáhalo třít šlapky o lýtka, dar-

mo dechem zahřívají zkřehlé dlaně. Kapsami, ba aj všelijakýma dŕama jim nafoukalo do chatrných gatí, pod tenkou halenu, kabátec všelijaký snadno profouklo. Tak vyskakovali, jak kdyby jim za ušima breskná muzika do kvapného tance vyhrávala, zuby drkotáním vyzváněly jak zvonce o nedělní bohoslužbě při pozdvihování.

Však dobře vám tak, neposluchy! Už drahnou chvíli se měli hrát u pecku, vedle staříčka. Sero dávno nahlíží do roklin, údolí, oni pořád jak ten dým, po lese, po loukách. Teď by ty svoje prostuzené zadky nejradši natlačili málem až mezi hrnce, rovnou na rozpálený sporák.

Pořád to bylo jenom takové větrovské hraní, ale sotva tma zahoustla na rozsvícení šklébíka, přidal se k podivocelému větřísku mráz. Vodu, co tam kdesi vysoko na nebesích andělé a všeci svatí už kolikátý den vylévali z putének lidem na hlavy, kapky malé, menší i větší, měnilo mrazisko ze skupenství kapalného do skupenství pevného. Fukér tu materii větrnými dlaněmi placatil, zima ostrými zuby vykrojovala na sněhové vločky.

Teď by se nikdo neodvážil vystrčit z vyhráté chalupy mezírkou dveří ani špičku nosu, ba ani myš stodolná fousek spárou mezi deskami. Pes zalézal v boudě pod hrstičku slámy, kterou mu tam hospodář přihodil, tro-

chu tepla najít. Kočky se v kuchyni tlačily co nejvíc k vyhrátým kachlíkům, pletly se hospodyni pod nohama. Pantáta nosil z dřevníku polínka po náruči, kamna je hladově polykala.

Teď konečně přišel čas vytáhnout z almary škarbaly, prohlédnout komisňáky, jestli je myši od jara nerozhryzaly, vyzkoušet, či do nich pořád ještě vejde noha, uvyklá za celé léto při bosém chození volnosti, šlapky jak podrážka, palce zraňané od kamení, lýtka od trnů podrápané. Pozvyměňovat boty, komu které ty parisky líp pasují. A když jich pochybělo, tak rozhodnout, kdo je bude nazouvat a nosit ráno a kdo odpoledne, či jestli je potřeba zajít k ševcovi a nechat ušít na dluh škarbaly fungl nové. Ty pak nejprve pro parádu ponosit do kostela, potom do školy a trouha i po dědině, aby sousedé viděli. Ale bůh chraň se na nich šklíhat! To by měl tatíkův řemen, co mu přidržuje gatě na břuchu, hody!

Když pak přece mezírkou dveří vyhlédli - huh! Všude bílo a bílo, sníh fujal, vršil se do zámetí. Už zasypal střechu, zahradu, pole, cesty i chodníky. Les pod tou bílou duchnou jenom odfukoval. I za krk to studivé pápěří padalo. Honem beranici na hlavu, šálu omotat kolem krku, ruce do palčáků, teplý kožíšek na ramena, nohy do papučí.

Tohle už nebylo hraní podzimu s posledními listy stromů ve větrném fukéri, ani

rozverně zvučení povichru na elektrické dráty, či ogarské vyhvizdávání meluzíny na komin, nezbedné tlučení dvířky přístodolku. Za humny, za kopci, za lesíkem, kolem zahrady a

kde všude teď pěkně do rytmu klapaly sněhovými cestami necestami podkůvky bílého koně. To přijížděl svatý Martin. Právě ve svůj čas se ukázal a přivezl nadílku oslnivě bílého sněhu, jak bylo jeho zvykem. Ještě včera to všude byly těžké barvy pozdního podzimu, hnědá a hnědější, šedá, syrová, siena pálená a zašlý okr, jen tu a tam perličky rudé, jak od čerstvé krve, kde ohnivě svítily v pichlavém keři šipky, dnes už jen bílá a bílá a bílá.

Zároveň s tou bílou nádhrou se přihnal i mráz. Pospíšil vyztužit to andělské cukrování, aby vydrželo co nejdéle. A činí se, co má sílu, až umrzlé zmrazky sněhu při každém došlápnutí vrznou.

Pes udiveně vystrkuje nos, co to. Kočka opatrně zkouší tlapkou, kde se tady ta

záplava bílého sypaní najednou vzala, všechno studí, honem zpátky do teplé kuchyně.

Staříčkovi bílé nadělení nevadí. Převalí se na peci z boku na druhý bok, až kosti zapraskají, dál spokojeně odfukuje. A když přece koutkem oka přes okno tu bílou nadílku uhlídne, zabručí: Jen ať si padá. Když je hodně sněhu, je hodně úrody.

Pantáta nazuje vysoké boty, jaké kdysi nosili jonáci na zboj a šohaji jimi blýskali do očí děvčicám na candrbále, nedá mu to, alespoň zahradu projít, sýkorkám a jiné polé-tavé havěti krmítko na jabloni zavěsit. Pes hned za ním, aby o něco nepřišel, z vysoka našlapuje, šlapami celou zahradu potapá. Tomu je hej, hřbet mu hřeje flekatý kozích.

Však i pantáta má doma v almaře kožušisko. Panímáma kožíšek vyšíváný, pěkně parádívý. Ještě je na ně čas. Obléknou je, až uhodí pořádná zima. Na hlavu beranicu, na nohy teplé papuče, na ruce rukavice palčáky z hřejivé ovčí vlny. Pak si může mrznout, jak chce, může zima hrozit třeba pěstí. Takto se kolikrát oba parádí, tak si vykračují, až se sousedé koutkem závistivého oka po nich ohlížejí.

Mráz je mráz. Někdy vyvádí jako zdivočelý, oči do škvírek, kapka u nosu málem umrzá do rampouchu. Chlad se prodírá skulinkami v oděvu až na kůži, štípá a hryzá. Běs! Paráda neparáda, honem se vrátit do vy-

hřáté jizby, horký čaj, papuče komočuchy na nohy nazout, hladová kamínka voňavým dřevem přikrmit. Tam v teple vyhřáté chalupy je o takovém čase nečase nejlíp.

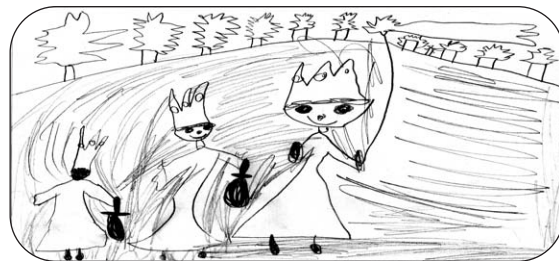
Dětem zima nevadí, nosí kamínka v sobě, kolikrát tu výheň až sněhem musí chladit. A mráz? Zmůže se akorát malovat jim do tváří růžičky. Ti větší, podrostlí, malí i ti nejmenší se brodí sněhem po kolena, málem po pás. Už mají ve svahu kolem pokřivené švestky sanici uklouzanou. Sáňky jen sviští. Na koho nezbude místo k usednutí, tož rajtu-je třeba i - s prominutím - po zadnici, po břiše, nebo válí kotouly. Dovádějí darebové, až sníh kolem práší, až jim zalézají pod košili a do kaťat. No propána! Jednou ďurkou tam, druhou ven.

Nebo se zase klížají na potoce, když si mráz pospíší a zpevní běhutou vodu modrozelenou deskou ledu. Podrážky bagančat jen drncí. Héj! Héj! Kdo tvrdí, že je led tvrdý? Jak krásně to klouže!

Jenže pantáta, ach ouvej! Co já se natrápím po všelijaké robotě, hořekuje, krejcar výdělku donést domů. Co se panímáma toho krejcaru v dlani naobrací, než ho za něco vydá. Tož a vy, jenom ta lumpačina, bagančata darmo rozdírat na zmrzlém potoce! Kalupem vyzout a šup s nimi do almary! Zámek zaharaší. Nejvýš do školy nebo do kostela se v nich otded' smí. A když nemůžete bez klízání být, tož si běžte bosky!

Šli. Klízalo to na ledu potoka možná ještě líp, než v bagančatech. Jenomže už za chvilku hromsky ozíbalo. Mrazisko snadno prohryzalo i na půl prsta tlustou kůžu na šlapách jako nic, až na kost se za chvilku dobývalo. Honem, honem domů do tepla! Skákali ogárci v kuchyni kolem pecka, po jedné i po druhé noze, tak hrozně je ozíbalo, skákali také po obou, třásli se a trochu i skuíkali, až dokud to hromské zimisko přece nepovolilo, nepřestalo hryzat a do šlap se nevrátilo přivětivě hřejivé teplo. Když je konečně přestalo ozíbat, vyvrzli se dveřmi na dvorek, na cestu, šli se na potok klízat bosky zas.

Přišla v ten čas zima jako malovaná. Jiskřivého sněhu vrchovatě. Po fůrách by ho mohl vyvázet a třeba prodávat do těch dalekých teplých krajů, kde o sněhu nemají ani

potuchy, jak vypadá, jak studí, co je to za nádhery, pořád by ho dost zbylo. Vítr zarovnával

sněhem pádoly, hrby ztláčel, až byla políčka jedna rovina. Tetka meluzína hvízdala na komíny, radost poslouchat. Vítr provoněl borovicovým kouřem les až ke krmelci, kam srnečci a srnečky, jelínci a lané, zajíci a zaječice přicházeli na zvědy, co jim hajný přinesl dobrého k snědku.

V noci mráz uléhal do prachové závěje, jiskřil, vrzal, povrzával. Obloha černá až modrá a plná, plničká hvězd. Tolik jich bylo, že se na oblohu nemohly vejít a už některé padaly, jako nějaké ořdibky cukroví ze svátečního stolu.

Přes den slunéčko, když se ukázalo, když přece vyhlédlo z pod těžkých mračných duchen, svítilo až oči štípaly a zrak tím jasem přecházel.

Večery byly o tom čase zelenkavě modré, noci plné zvláštního záření, rána žlutá a zlatá, dny jásavě bílé.

Podivuhodný čas. Hospodář, když navečer poklidil dobytek, vyšel na dvorek rozhlédnout se po obloze. Hvězdy a hvězdy, plno hvězd. A lampáš měsíce. Zimní noci bývají kolikrát krásnější, než ty letní. Pantáta, když se dost vynadával, oklepá na zápraží papuče, vejde do stavení.

Za chvílku už je na dvorku zas. Znovu obhlíží oblohu. Pořád je plná hvězd, jako by je tam kladívkem natloukl a ty ledabyly přichycené se teď sypou k zemi. Měsíc polévá kraji-

nu stříbrem doširoka. Stopy v závěji prozradí zaječí hopsání, koroptvičky se hřejí v malém dýchánku. Otisky liščích šlapetek marně brousí plání, ani závan něčeho k snědku.

A zase honem zpátky do tepla, ohřát se u pecku.

Už o chvílku je hospodář na dvorku zase. Co zvláštního se chvěje v mrazivé povětrnosti, rozhlíží se, cosi neobyčejného. Co to jen může být? Nic nikde nevidět. Nikde nic. Co tady zbůhdarma mrznout? Raději zpátky do tepla kuchyně.

Staříček sedí na lávce u kamen, vyhrívá záda, puká z dlouhé fajfky, vypráví, jaké to kdysi bývaly zimy, tenkrát za jeho mladých let. Větší než teď, silnější, mocnější. Stromy od mrazu praskaly. Potoky promrzaly až na dno, stačilo vysekat kostku ledu a jistotně v ní byla zamrzlá ryba. Ptáci od toho mrazu padali v letu umrzlí k zemi. A sněhu co bývalo! Až po střechu, že oknem nevidět. Lopatou museli proházet tunel od dveří, aby se dostali z chalupy, jenom ten komín kolikrát trčel ze závěje. Divá zvěř přicházela z lesů až ke stodolám, paběrkovat odfouklá stébla sena, hrstku plev. Jako domů k lidským obydlím chodili srnci a zajíci a také divočáci. A spolu s nimi přilétali strnadi a sýkory, brhlíci, strakapoudi. I věčně ukřičení vrabčáci. Potom se kamsi poděli do úkrytu, ale už za chvíli zase byli zpátky. Hlad je hnal k lidským obydlím,

spousty sněhu a mráz.

Už všichni mysleli, že zima nikdy neustane, že už ten čas nevládný zůstane napořád, tentokrát že už se jaro vůbec neukáže. Přece si nakonec dala zima povědět. Sotva se slunéčko pousmálo, napřed bylo pravda zubaté, pak čím dál teplejší, sníh tál, vytrácel se, mizel, až po něm nezůstalo ani stopy. Zahrady, louky a pole zase rozkvetly.

Hospodář poslouchá staříčkovu vyprávěnkou jen na půl ucha, slýchá ji rok co rok, už ji zná málem slovo od slova zpaměti. I to, jak staříček za mladých let vojákovoal, to prý bývaly jinačí časy! Nechá ty příběhy hrát se

u kamen, vyvrzne se dveřmi do síňky, dalšími z podsínku ven. Už zase stojí na dvorku, obhlíží oblohu. Těch hvězd a hvězd, žasne, tolik jich možná dosud ještě nikdy na noční obloze neviděl!

Pak už najednou ví, co ho pořád tá-

hne ven, postávat v podvečerní tmě, ve sněhu na dvorku před chalupou. Tam nad pokrivenou švestkou, nad lesem, nad kopcem a nad horou, nízko nizoučko, visí tam podivuhodná hvězda. Právě ta ho lákala vyjít do jiskřivého sněhu. Taková hvězda tam dosud nikdy nebyla. Zvláštní hvězda. Podivuhodná hvězda.

Pes s flekatým kožichem si stoupne vedle hospodáře a také se dívá na tu hvězdu. Také černý kocour si přestal všimnout sněhu, co studí do šlapek, zírá na ten zjev. Pak vyjde na dvorek panímáma, za ní ogarci, jen tak nalehko, děvčice bez kabátku. Akorát ta nedávno narozená cerunka zůstala v kolébaci u teplých kamen.

I staříček s fajfkou v zubech se přišel podívat. Starýma očima hvězdu poměřuje, obhlíží, ohmatává. Viděl jsem v životě všelicos, povídá, hodně zažil aj zkusil, vojny a kdo ví co všechno. Obhlížel jsem za ty roky a roky svět z téj i z téj strany, pěkný i ošklivý. Ale takovou hvězdu, velkou, jasnou a svítivou jsem ještě neviděl.

Taková věc se hned rozkřikne. Lidé postávali venku, mráz nemráz, čučeli na hvězdu, hádali, co taková nevidaná věc může znamenat. Jistotně bude válka, minili, vojna přijde, strašná vojna, všude oheň a krev, kdy kolikrát ani holý život si člověk neubrání. Ale staříček pravili, že vojen už bylo dost, on sám ve kterýchsi též asistoval, však je vysloužilý

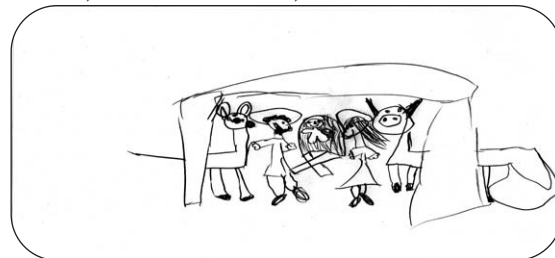
kaprál, a to už je nějaká šarže, brinkot šavlí, hvízd kulí a praskot šrapnelů ho aj po té době pořád ještě někdy budí v noci ze spaní. Všeličakého zabíjení, válek, mordýřství a krveprolívání už bylo ažaž, pravili staříček. Tož enem to přece bude něco jiného. Ale co, ptali se lidé, co jiného by to mohlo být, takové znamení nevídané? Což já vím, krčili staříček rameny, hlavou kroutili, fajfka jim vyhasla, sirky nechtěly v tom mrazivém větru hořet, aby si znovu zapálili tu špetku tabáku. Třeba to může znamenat lepší svět, než byl doposavad, mínili. Taková krásná hvězda, jak když se pěkná cérka usměje, možná konečně přinese lidem štěstí a třeba i naději, trochu pokory, skromnosti a sebezahledění. Všeho je mezi lidmi, po celém světě širém, hromsky poskrovnu.

Nikdo z jeho řeči nebyl moudrý. Jak by taková hvězda, tam nad pokřivenou švestkou, nad lesem, nad kopcem, nad horou mohla způsobit věci, které se lidem nedaří udělat roky a roky? Může stařík pravít, co chce, plantala jakýsi, celé dni už jenom poléhává na vyhrátém pecku, kostmi loupá, a teď bude rozumovat o tom, co by a jak by a proč by a že by...

Vítr fičel, házel do tváří přehršle sněhu, ale lidé nedbali, mráz nemráz, stáli tam venku na sněhu a pořád čučeli na tu hvězdu. Ale nebyli z toho zjevení moudřejší. Až potom začal blambýlat zvon vysoko na vě-

ži kostela. Vyděšení psi, co má to vyzvánění tak pozdě večer znamenat, se rozštékali. A už také obecní bubeník rachotil paličkama o kůži z osla. Bylo jisté, že nese důležitou novinu, když až tak pozdě navečer přichází, děcka už měly dávno spát, kocouři zívali na celou hubu, chalupy pomžurkávaly nažloutlými okny do šera, které o tom čase padlo už brzy po odpoledni.

Obecní bubeník přinášel novinu nevídanou, neslýchanou. Slyšte, slyšte! Prý se tam kdesi daleko na východě v jakémsi městečku, zvaném Betlém, narodil král. Tož o to

by nešlo, králi se rodí i umírají, tajak obyčejní lidé. Král jako král. Jenomže toto prý je král všech lidí, dokonce král všech králů! A povídá se, že se nenarodil kdesi v paláci, plném zlata a drahého kamení, obskakovaný služebnictvem, ale v obyčejném chlévě, jenom hrstečka slámy v jesličkách, aby ho zádička netlačila, vlastním dechem volek a oslíka od něho zimu odhánějí a tak ho zahřívají.

Ale jak pospěšně se ta novina po širém světě rozkřikla! Už prý kvačí přivítat novorozeného každý, kdo má nohy. Dary přinášejí. Všichni chtějí obdarovat maličkého. Prý dokonce i tři slavní mudrci, králové z východu, na velbloudy a slony usedli, jeden z nich černý jak mouřenín, do Betléma spěchají, poklonit se maličkému, vzácné dary v pěkných truhličkách mu přinášejí. A co kde lidu po širém světě, všichni do Betléma.

Sotva bubeník prskl paličkou do oslí kůže naposled, tečku za zprávou udělal, už se lidé dohadovali, kde to místo je, ten Betlém, kde, kde? Jako kdyby i oni hned v pospěchu tam také chtěli k maličkému, alespoň se poklonit, malý dárek přinést, na zem k jesličkám nějakou drobnůstku položit. Jen vědět kam, kterým směrem se vydat, kudy se do Betléma pustit.

Tož jistotně tam, pravili staříček, ukazovali fajfkou nad pokrivenou švestku, nad les, nad kopec, nad horu, kde svítila ta velká jasná hvězda. Jedině tím směrem třeba jít.

Znovu stáli oněmělí a užaslí a trochu ohromení tou zprávou a tou jistotou a zjištěním, že se taková věc vůbec může přihodit. Mrazisko štípalo, vítr pofukoval, ale oni stáli a stáli, obloha plná hvězd, také některé padaly, připomínaly nebeský prach, kusy svítivého stříbra, ale oni pořád hleděli akorát na tu jehnu, co zářila právě nad ohnutou švestkou,

nad lesem, nad kopcem, nad horou, tam kdesi v dálce na východě, právě v těch místech, kde po každém zrození nového dne vylézá usměvavé slunéčko.

Když tu zprávu potvrdil také řídící učitel místní dvojtrídky, člověk učený, moudrý a znalý věcí mezi nebem a zemí, když také místní vědma a kořenářka mínila, že na tom cosi být musí, pak všichni uznali, že to asi opravdu není jenom tak.

Ale co včil? Každý, kdo má ruky a nohy spěchá do Betléma poklonit se maličkému, přinést nějaký drobjask coby dáreček. Jenom ti Valaši stojí, hubu dokořán, že by do ní větr mohl zámetě sněhu nafoukat, najednou neví, co udělat.

Tož co by! Když všichni do Betléma pospíchají, půjdou také. Kdyby hned nic jiného, alespoň se dětátku poklonit.

Poklonit se pokloní, ale co dary? Přijít s prázdnýma rukama? Strčit je do kapes kožíšku, schovávat od hanby za záda, že přišli s prázdnou?

To byla těžká věc, takové rozmyšlení. Tož opravdu s prázdnou přijít do Betléma nemůžeme, ozývaly se hlasy, co by si tam o nás pomysleli?

Pravda pravda, ale co do těch ruk dát, když všude po horách se nejvíc rodí bída? Zaseješ jačmeňa, sklidiš víc kamení, než zrna. Bídnu úrodu zemáků přebere ještě před ho-

spodářem tlupa divočáků. Hlávky zelí ohryzá banda zaječí. Kuny, tchoři a lišky se prohryzájí až do kurníků, slépký tam mordují, vajíčka kradou. Tu trochu oříšků ještě před dozráním proberou na stromech veverky, co zbude vyklovají strakapoudi a ořešáci.

Ani co na sebe, na tu dalekou cestu, vzít neví. V chalupě žádná velká paráda, košula jen šňůrkou ozdobená, gatě samá záplata, otlučené škarbaly, málem jenom jedny pro

celou rodinu. Na hlavu vzít, co se právě namane, třeba hučku vytupanou z hubáně. To jenom pantáta má dva klobouky, jeden od potu flekatý a celý umaštěný do pole, nebo když se vypraví posedět do hospody, ten druhý, černý, jenom do kostela, na úřad a na pohřby, a potom do hrobu. Všude kolem po horách a planinách a údolích jenom tráva šustí, stromy se před povichrem naklánějí, kamení hrčí pod nohama. A teď rozumuj, co maličkému darovat z lásky a z dobrého srdce!

Dáme co máme, vykřikl kdosi, když už nikdo opravdu nevěděl, co by narozenému darovali. Však nemusí každý přinášet jenom samé zlato a diamanty, které beztak nejsou ani k jídlu, ani nezahřejí. Maličký potřebuje košulku, papuče, rukavice. Trochu dobroty do žaludku, aby nebyl hladný. Napít se mléka, nebo smetany. Třeba mu zapískat na píšťalku, aby se pousmál. Však je to také jenom člověk, tak jako my, směje se, chodí, zpívá si, pláče, smutí, jak ty, nebo ty, nebo ty, aj já, my všeci, co jsme jenom lidé.

Včil už věděli co. A začala shánka. Ruce jim skoro samy od sebe tumlovaly, udělat kromě obživy pro sebe a rodinu něco navíc, též i pro toho maličkého.

Vezmu ovečku, řekl pastýř z Dolní Bečvy, co pásával početné stádečko kolem kaple na Radhošti. K němu se přidal pastucha z Velkých Karlovic, že on dá maličkému jeňhátko, na krk mu zavěsí barevnou stužku a zvoneček s jasným hláskem. Vezmu teplou houni na přikrytí a vysoké soukenné papuče na zahřátí noh, přihlásil se mužský z Janové. Také z Valašských Příkazů oznamovali, že udělají pro maličkého papuče. A já k těm papučím přidám pár prošíváných podešví, aby měl právě narozený co rozdírat, hlásil jeden z Francovy Lhoty. A přidal se k němu i mužský ze Střelné a také z Horního Lidče, kde také prošíváné podešve k papučím podomá-

cky vyráběli. Ze Strážce hned několik lidí oznamovalo, že podarují maličkého vlněnými rukavicemi, co se v nich teplo samo drží, však víc jak sto rodin je tam podomácky pletlo!

Předháněli se, kdo co udělá doma navíc, co vezme na podarování. Z Krhové a Valašské Bystřice, že obdarují dětátka dřevěnými hračkami. Pozděchovští vezmou plátno na košulku. Z Valašského Meziříčí pošlou pevné sukno, přiberou pár pěkných klobouků a barevný gobelín s dobře utlučenými nitěmi, aby měl maličký také pěknou věc na podívání. Ve Vidči a Tylovicích pletli punčochy, též potřebné. Zděchovští honem dělali čepce, přida-

jí prý i pár košťat. Pometla vzali i z Kateřinic. Ale tumlovali se také Zuberští, prý nejlepší metly jsou od nich! A že přidají ještě kus plátna a pro strýčka příhodu do kapsy i několik pěkně udělaných dýmek. Dýmky pěkné a z jalovcového dřeva, co voní po pasínku, že vezmou také z Veselé. Tož trůby! Takové chla-

pské výmysly. Ten tam v Betlémě je maličký, sotva narozený a už bude pépat jak starý drvař, pastýř, či nějaký staříček? Když ne on, tož třeba Josef, minili dýmkaři, když po tešařské rachotě usedne odpočinout na chvíli. A co když ani Josef nepépá z fajfky? Tož kouříme sami, aspoň nám nebude dlouhá chvíle, svorně tvrdili výrobci kumštovních fajek a faječek, kde ty nejlepší a nejvoňavější byly právě z jalovcového dřeva.

Z Držtkové oznamovali, že vezmou pěkně malované trakaře. Z Trnavy a Růždky košíky. A aby s nimi nešli a nenesli je po prázdnou, že z Leskovce a z Pržna přidají právě valašské křiváky, pro ogárka akorát šikovně do ruky. Z Malé Bystřice chystali okříčky na chleba, z Ratiboře dřevěné hrábě a vidle, z Karolinky po kousku pěkného skla. Sklo malované vezmou také z Krásna a navrch ještě něco hedvábného zboží. V Jarcové slíbili udělat necky, též věc potřebná na všelicos. Krejčí, ševci, mlynáři a hrncíři z Kelče se také nechtěli nechat zahanbit a chystali dárky, každý kdo co měl a co mohl dát. Z Lázů že vezmou do kapes alespoň několik kartáčů. Z Poličné pěkné brousky, kosu nabrousit, aby málem sama sekla. A z Liptálu přešrli lískových ořechů, aby měl malý co louskat. Z Juřinky prý k tomu přidají cukrovinky.

To už se hlásili z Hovězí, med že už dávno stočili z pláství, však také mají na stopadesát včelích klátů. Vezmou po džbánku

s medem. I včelí vosk, též je k lecčemu třeba. Ti z Hrachovce, že pošlou fůrku cihel, kdyby se Josef, tatík maličkého, rozhodl postavit vlastní přístřešek. Ve Vsetíně nařezou desek, co bude potřeba, ve Velkých Karlovicích nastrouhají šindele na celou střechu.

Jenom ti ve Viganticích zůstávali smutní, měli tam enem obchod s rakvemi a smutečními potřebami. Tož jak takovou věcí obdarovat maličkého, sotva narozeného? Na štěstí tamní šverci odprísáhli, že z Uher propašují levný tabák. Tož spadli z měsíce? K čemu pro malé dětátko v jesličkách švercovaný tabák?

Ale byli aj takoví, že vezmou plucku slivovičky, ti z Hošťálkové. A z Nového Hrozenkova, že přiberou i kapku borovičky. Však co! Nevypije malý, vypije Josef, nebo vypije někdo jiný, též potřebný. A když valašskou medicínu nevezme do pysku žádný z nich, vypijí na zdraví maličkého sami.

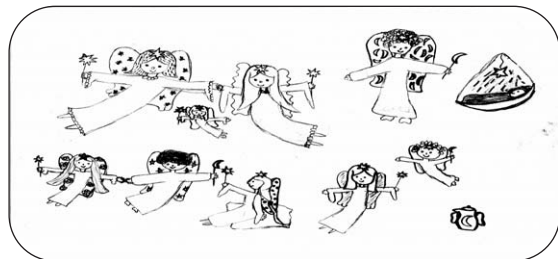
A potom ze Zašové, že pro potěchu a trochu parády vezmou do krabice uháčkované něžné a křehké zašovské kytičky. Robky z Rožnova hned, že ony darují bílou rožnovskou krajku. A nenechaly se zahanbit ani zuberské vyšivačky, protože zuberská výšivka je prý to nejpěknější, co ruce valašských robek s mušelinem, jehlou a bílou nití dovedou.

A pořád se hlásili další. Každý sliboval, co doma udělá, vyrobí a čím maličkého podaruje. Rožnovští formani se dušovali, že všecko naloží na pevné vozy a párem vyšňorených koní až do samotného Betléma dovezou. Portáši ze Solance pod Solánem se uradili, že celou tu slávu svými obušky ohlídnají, aby se cestou nic neztratilo a nikdo nepřišel k újmě. V Křivém, co byl vyhlášený fotoateliér, že alespoň na věčnou památku pořídí ze všeho pár momentek.

Tož tak bylo.

A litovali všeci, co se z hor valašských vystěhovali do cizích zemí, a třeba až za okeán, že o tom čase nejsou zase alespoň na chvíli zpátky, tam doma na Valašsku a že nebudou při tom, až všeci ti lidé, a s nimi stádečko oveček s lahodným blambýňaním zvonců, a psi od dřevěných chaloupek, ti věrní hlídači ovčích stád, a kočky a kocouři, co se jenom v teple u kamen vyvalují, až všichni vykročí na tu dlouhou cestu k maličkému, až tam kdesi daleko za jasnou hvězdou do Betléma.

To pak bylo vzpomínání, vyprávění, co za slávu to bylo, když se k jesličkám nahrnuli oni, prostí Valásci, mezi velmoži a králi a všelijakými potentáty, s obyčejnými dary v náručí. Však každého hned častovali mlékem, žinčicu nabízeli, brynzu, k tomu skrojek chutného valašského chleba. A co teprve, když rozbalili ošatku a ukázali pravé valašské frgály! Hmmm... až se nejprve všem sliny sbíhaly a potom se všeci tím pochutnáním obližovali, málem až za ušima, král, dvořan a třeba i obyčejný pastýř.

Co všelijakých zážitků bylo!

Když vyšli, tak tady v těch horách a horách valašských se málem po pás brodili sněhem, ale tam kolem Betléma ovečky mohli na zelené trávě pást. Však od té doby až podnes tvrdí, že to oni jsou ti betlémští pastýři. A je tomu asi opravdu tak!

Potom i oni tam v Betlémě nasísalí do chléva na maličkého v jesličkách a klaněli

se mu, kolikrát až od toho neumělého klanění měli hrče na čele, jak bili hlavou o zem. A když pak vzhledli, tak ta jasná hvězda, co se tam doma ligotala nad pokřivenou švestkou, nad lesem, nad kopcem, nad horou, teď blyskotala rovnou nad chlévem. Kolem ní poletovali andělé s velkými křídly a v rukách drželi papír a na něm krasopisně napsané: GLORIA IN EXCELSIS DEO! A všude rozhoupané zvony melodickými hlasy tu radostnou zvěst roznášely do všech končin světa.

No, sláva veliká!

Nikdo nelitoval, že se trmácel lán světa tam a zase lán světa zpátky.

Při návratu zase nejprve šlapali po zelené travčce, potom po skalách, trochu i po blatě a nakonec se znovu brodili málem po pás sněhem, když už zase byli v těch svých horách.

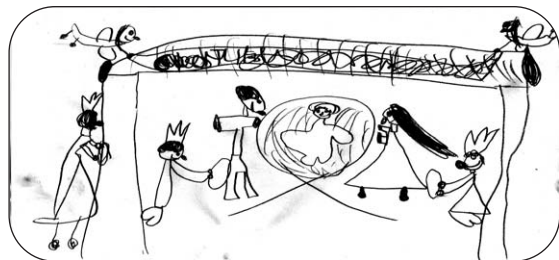
Tak se vrátili domů. Všeci pořád ještě trošku rozzáření, až jako by z nich jakési světlo vystupovalo.

Po cestě zpátky se některým vznášel kolem hlav světlavý kruh, ale nebyla to sva-tozár, obyčejný dým! Ti, co u jesliček neudali švercovaný tabák, ani staříčkovské fajfky s dlouhou troubeli, včil pépali ostošest tu čmudivou směs, škoda ji přenášet sem a tam jen tak bez užitku. A ti, co mysleli, že pacholátku udělají dobře demonkem slivovice či borovičky, zas se posilovali tímto tekutým

chlebem, aby jim cesta nepřipadala tak dlouhá. Jedni pépali, druzí se posilovali. A myslím, že chvílemi jedni i druzí pépali a také se jedni i druzí posilovali.

Některý si vypil jen tak na kuráž, kdyby je v horách třeba překvapilo medvědísko, co se zapomnělo zakutat do brlohu na zimní spaní. Jiní slopali trošku věcej. A další házeli to pálení v krku a teplo v břiše do sebe jak do studně, která nemá dno.

Však právě takoví se vrátili do svých chaloupek až poslední, málem po čtyřech, a někteří z nich cestou i poléhávali v záme-

tách sněhu. Když se konečně i oni dobelhali zmorění až domů, tož je ta jejich svátost kurýrovala z té nemohoucnosti čaganem, že už pak opravdu kolik dní ani z loža vstát nemohli.

A nic z toho nebylo zapomenuto. Franta Malér z Hutiska všecko pečlivě zaznamenal do kroniky, které měla listů, že byla tlustá

jak polt špeku z dobře živěného čuníka. Psal modrým i červeným inkoustem, co si kdo oblékal, co zpíval, jak mluvil a co se tančilo. Notování do pěti linek těmi mušinci, pospojovanými čárkami, podle kterých někteří umí hrát na skřípky a jiné nástroje tak brínkavě, až nohy samy poskakují, pohotově zaznamenal Cyrda Pařenica. A fotočky všelijakých lidí a všelicheho natrefil aparátem, co ještě míval měch, zase Lojza Bělunek.

Však právě posledně jmenovaný se pak také dal na sepisování pamětní kroniky, připomínající slavný vánoční čas na Valašsku. Psal také o životě rožnovských Valachů, psal krasopisně, ten jeho rukopis by mu ještě i dnes mohl závidět leckterý pan řídící.

A potom také Josef Tvarůžek z Rožnova se dal do sepisování pamětí. A protože byl navíc i muzikus, kreslil linky a do nich noty a pod ně slova. Každá z těch not musela být zahráná a zazpívána akorát, i každé slovo. Protože právě tím, jak se koleda zahrála a zazpívala, vyjadřovala velkou pokoru Valachů a jejich chválu věcí vznešených, poznanych i nepoznaných.

Nebylo pak většího hymnusu na světě, než když všeci pohromadě zapěli: Tichá noc, svatá noc... Nebo: Nám nám narodil se...

Tak zase stáli po kolena ve sněhu na dvorku, pantáta, panímáma, hrča děcek kolem, pes s flekatým hřbetem a černý kocůr,

a všeci zbožně hleděli do té propasti hvězd, ze kterých občas andělé nebesí nějakou uloupili a pustili, pro větší slávu toho vánočního času a pro potěchu lidem, z oblohy dolů.

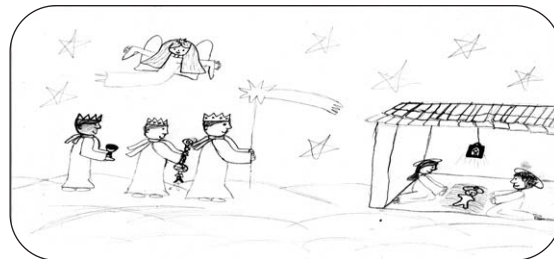
Také se stalo, že v čase, kdy ta velká hvězda pořád ještě ligotala nad pokřivenou švestkou, nad lesem, nad kopcem, nad horou, mluvila zvířata ve chlévě lidskými hlasy, kravičky a koza, beránek s ovečkou, i malé jehňátko, také husy a kačeny a slepice a kohout. Všecko trvalo, až pokud andělé, kdesi na báni nebeské, nezačali strásat z křídel hvězdný prach, neotevřeli kornouty vrchovaté plné jiskřivě blyštivých sněhových vloček, nezaprášili jím valašské hory, lidem hlavy, chalupám střechy, lesu větve a jehličí, zvířatům kožichy. Už i tak bylo sněhu habaděj, ale nevadí, tento byl jinačí, pěknější, jiskřivější, křeččí, svátečnější. Každá sněhová vločka trochu jiná, že by náhrdelníkem z nich ani ta nejfajnovější princezna nepohrdla.

Pak už to čarování konečně ustalo. Zvířata zase bučela a mečela a kdákala po svém. Děcka začalo ozíbat v nohy. Chlad dotíral tenkou halenkou až na kůži. Sníh studil na špičce nosu a tvářích a také v očích.

Honem, honem se všichni nahnuli do světnice. Teploučko jako v lázni. Stůl prostřený nejlepšími dobrotami, co znali, až se čekání na ten mls nedalo vydržet. V rohu místnosti na stole stromeček, nastrojený jak

nevěsta k oltáři, barevné řetězy, jablíčka, ozlacené ořechy, ozdoby všelijaké. Také andělské vlasy tam byly. A potom ty mile zářící svíčky. Celá chalupa provoněná jehličím.

Všichni se usadili kolem svátečního stolu. Nejprve dostal každý krajíček se solí, to

aby jim chleba nescházel ani po celý příští rok. Potom přišlo na pořad poděkování za všecko dobré, co starý rok přinesl. A také přání, aby i rok příští byl milostivý, aby se chalupy drželo dostatek jídla, aby v ní bylo teplo a útulno. Aby se všichni za rok o tom čase znovu u svátečně prostřeného stolu sešli ve zdraví a spokojenosti.

Měkké světlo se zrcadlí v očích, tlumí hlas a nechá ho trochu zajíkat. A třeba i slzu vžene pod víčka. Tak velká chvíle to je.

Potom se ozve zvon. Jeho zvučení v lahodných vlnách letí přes pole a lesy, pronikne do každé chalupy, doletí ke každému.

Navečer pak jemným hláskem cinkne

zvoneček, nejprve jeden, po něm druhý, pak další a další, jak by se ovečky znovu rozběhly, přes hory doly a přes zámetě sněhu, tam do dále na zelené pastviny kolem Betléma.

To je nejlepší chvíle pro mlčení. To je ta nejlepší chvíle podat si ruce, propojit je kolem prostřeného stolu v řetěz a stisknout. Cítíš to teplo? A krev jak pulzuje? V očích se dosud zrcadlí jiskření hvězd. Pořád trvá to ticho, prozvoněné zpěvem padajících hvězd.

Stále se hrne sníh. Sníh a sníh. Mrzne až praští. Vítr vyhvízdává teskné melodie na komíny, rozhání kouřovou vůni pryskyřice po bílých pláních, kde se ve sněhu značí stopa tuláka zajíce, nebo jak podle pravitka ubíhá drobení liščího čarování.

Staříček puká na lávce u kamen z faječky. Zase vykládá, jaké to kdysi za jeho mladých časů bývaly zimiska, sněhu urostlému mužskému po pás, stromy od mrazu praskaly a ptáci za letu padali zmrzlí do závějí. A také o vojnách vyprávěl, o tom jak maširovali na Piavu, jak válčili na Monte Grappa či Monte Rosa. Jenom ten černý kocour ho ještě poslouchá, ale i on už po chvíli zívá na celou hubu.

Pes s flekatým kožichem dávno skákal s děckama do závějí. Svištěli kolem pokřivené švestky na sánkách, nebo třeba - s prominutím - po zadnici, nebo po břiše. A vůbec nevadilo, že se jim sníh hrne důrkama kolem

záplat do gatí, také až na holé břicho. Nebo se klízali na zamrzlém potoce. Juchali, výskali, těm byl mráz víc pro legraci, zima je spíš hrála. Teprve hluboký večer a škvrkání hladového břicha je konečně zahnal domů. Tváře měli červené, jako by prošli záhonem růží. Staříček už na peci odpočítával snové verše svých dávných dnů. Za okny se v hustém modročerném šeru dál vršil sníh, jako by v šalebné úmince už nikdy neměl přestat padat.

Je večer, klidný a smírný, modrý a trochu růžový a trochu zlatý.

V kamnech zapraská smolné polínko. Nazdobený stromek tiše září do podvečera. Oči se zvolna klíží do spánku.

Takové jsou Vánoce na Valašsku.

Takové jsou valašské Vánoce.

VALAŠSKÉ VÁNOCE

Vyprávění o tom, jak přišly Vánoce
na Valašsko a jak se Valaši vypravili
do Betléma.

2003